

др **Марија КРВАВАЦ**
редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици

УРЕДБА РИМ I ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ – УЈЕДНАЧЕНА ПРАВИЛА ЕВРОПСКОГ КОЛИЗИОНОГ УГОВОРНОГ ПРАВА

Резиме

Од оснивања Евројске заједнице државе уговорнице су међународним уговорима уређивале међународно процесно и колизионо право. У том периоду су ступила на снагу само два унификациска међународна документа у области евројској грађанској процесној права и колизионој права за уговоре. Ступањем на снагу Уговора о Евројској заједници у амстердамској верзији 1999. године уредбе ЕЗ постају главни извори евројској међународној приватној права, односно реулисања приватноправних односа са међународним елементом. За доношење аката на подручју грађанских предмета који су повезани са земљама чланицама надлежан је Савет ЕУ.

Уредба бр. 593/2008 Парламента и Савета Евројске уније о праву меродавном за уговорне обавезе (Уредба Рим I), која је ступила на снагу 17. децембра 2009. садржи посебно правило о одређивању меродавној права за уговоре у случају када странке нису изабрале меродавно право, које ће несумњиво уједначити одлуке националних судова о меродавном уговорном праву.

Кључне речи: Уредба Рим I, уговор, меродавно право, земља чланица, комуникаризация.

Након закључивања Римских уговора 1957. године приступило се, између осталог, уједначавању права земаља чланица конвенцијским правилима. Приступајући унификацији Комисија Европске заједнице је пошла од предуслова неопходних за уједначавање националних правила, односно од сличних становишта држава чланица у погледу тога шта се њом жели постићи, као и од правних захтева којима се мора удовољити применом одређеног колизионог решења. Као резултат унификацијске активности под окриљем ЕЗ усвојена је Европска конвенција о међусобном признању трговачких друштава и правних лица; Бриселска конвенција о судској надлежности и признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима,¹ проширена Луганском конвенцијом из 1988. године и на земље Европског слободног тржишта уз два Протокола о одређеним питањима надлежности и о извршењу и тумачењу конвенције по Европском суду из 1968. и 1971. године; Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе из 1980. године, уз Протокол о тумачењу конвенције по Европском суду из 1988.г.

Амстердамским уговором о Европској заједници из 1997. године напушта се конвенцијски систем уједначавања права.² Овим уговором је даља унификација европског права поверена Савету Европе која подразумева и уједначавање правила међународног приватног и међународног процесног права инструментима европског секундарног законодавства. Савет Европе је надлежан да доноси мере у области правне сарадње у грађанским стварима између држава чија је сврха уједначавање колизионих правила и правила о надлежности држава уговорница. Тиме је створен правни основ да Бриселске конвенције буду преточене у Уредбу бр. 44/2001 о судској надлежности, признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима (Брисел I);³ Уредбу бр. 1347/2000 о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним предметима и у поступку о родитељској одговорности за заједничку децу брачних другова,⁴ дерогирану новом Уредбом бр. 2201/2003 о надлежности признању и извршењу одлука у брачним предметима и поступку о родитељској одговорности за заједничку децу брачних другова (Брисел II).⁵ Поред тога, Уредбом бр. 864/2007 Парламента и Савета ЕУ уни-

1 OJ L 299 31. 72, p. 32, OJ C 027 26. I, 98. p. 1. Подаци о конвенцијама: <http://www.europa.eu.int>.

2 Уговор из Амстердама закључен је 1997. г. као Уговор из Амстердама о измени Уговора о Европској унији, Уговора о оснивању Европске заједнице као и неких с њима повезаних правних аката (OJ 1997, C-340-01).

3 OJ L 012 16.1.2001. p. 1.

4 OJ L 160 30.6.2000. p. 19.

5 OJ L 338 23.12.2003.

фикована су колизиона решења међународног деликтног права држава чланица.⁶ Овај акт је познат као Рим II Уредба, пошто је предходно усвојена ревизија Римске конвенције и преточена у Рим I Уредбу бр. 593/2008 о праву меродавном за уговорне обавезе.⁷

Рад на стварању комунитарног међународног приватног права тек предстоји, у оквиру којег је и актуелна припрема колизионе регулативе у брачноимовинским и наследним предметима.

I Европска колизиона правила предвиђена Римском конвенцијом о меродавном праву за уговорне обавезе

Усклађивање правних норми на пољу приватног права Европске уније карактерише секторални приступ. Пре хармонизације материјалног уговорног права дошло је до прилагођавања међународног приватног права земаља чланица.

Унификацији европског међународног приватног права значајно је допринела претходна активност Хашке конференције за међународно приватно право на доношењу низа међународних уговора у сфери приватноправних односа са међународним елементом.⁸ Треба поменути и конвенције које су од утицаја на материју међународног приватног права као што су Европска конвенција о држављанству и, посебно, Конвенција о заштити права човека и темељних слобода.⁹ Посредно, на изградњу европских одредаба колизионог права, пресудан утицај је имало доношење националних колизионих одредаба. Унификација права уопште, а тиме и међународног приватног права, произилази из одредаба Римског уговора о оснивању Европске заједнице, од чијег усвајања је прошло више од пола века. Реч је у првом реду о унификацији трговачког статусног права и правила о егзекватури судских и арбитражних одлука.¹⁰ На подручју колизионог уговорног права 19.7.1980. године усвојена је Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе у циљу уједначења колизионих решења за уговорне обавезе држава чланица. Уз конвенцију су 1988. године потписана и два Протокола о

6 OJ L 199/40.

7 OJ L 177/6.

8 Европска конвенција о сазнању страног права (1968); Европска конвенција о укидању потребе легализације исправа које издају дипломатски или конзуларни представници (1971); Европска конвенција о имунитету држава (1972); Европска конвенција о признању и извршењу одлука о старатељству над децом и поновном успостављању односа старатељства (1980); Европска конвенција о стечају (1990).

9 Конвенција (1950) је на снази у, безмало, свим европским земљама.

10 Чл. 54 (г) и 220.

њеном тумачењу. Протоколи су ступили на снагу 2004. године чиме је омогућено одређеним судовима држава чланица да траже тумачење конвенције од Суда Европских заједница.¹¹ До доношења Уредбе Рим I конвенција се примењивала без обзира на то да ли је једна уговорна страна има пребивалиште или седиште у држави уговорници, тако да је било довољно да се спор решава у једној од држава уговорница. Римска конвенција је примењивана у предметима између свих држава чланица, од којих су неке у целости прихватиле конвенцијска решења актима унутрашњег међународног приватног права, док се у другим унутрашњим међународним приватним правом утврђивала примена конвенције.¹²

Римска конвенција је садржала веома модерна колизиона решења за уговорне обавезе. За њено тумачење је израђен и извештај о конвенцији од стране знаменитих теоретичара међународног приватног права *Giuliana* и *Lagardea*, који је заједно са конвенцијом уврштен у Службени лист Европске заједнице.¹³

Конвенција уређује питање меродавног права за уговорне односе, док се сам појам уговорног односа имао утврђивати у духу и смислу конвенције.¹⁴ Она се не примењује на лична стања физичких лица, осим на питање неспособности и на питања заступања; на уговорне односе из брачног и наследног права као и обавезе издржавања према ванбрачном детету; на уговорне обавезе из хартија од вредности; на уговоре о арбитражи и уговоре о судској надлежности као и на процесна питања; на уговорне односе из права трговачких друштава; на уговорне односе из труста; на уговорне односе из приватног осигурања ако је осигурани ризик на подручју државе уговорнице.¹⁵ У односу на друге међународне уговоре конвенцијом је уређено да она не дира у колизиона решења за уговорне обавезе у посебним подручјима која су регулисана посебним актима Европске заједнице или у унутрашњем праву држава чланица. Поред тога, конвенција не дира у примену међународних уговора у којима је држава земља уговорница или ће то тек бити.¹⁶ Конвенцијска решења су се имала примењивати без обзира на то да ли одредбе упућују на надлежно право једне од држава уговорница или на право неке треће земље.¹⁷

11 Чл. 2 Првог протокола и чл. 3.1.

12 Тако у Белгији, Данској, Луксембургу, Немачкој, Великој Британији.

13 M. Giuliano, P. Lagarde, „Report on the Convention on the Applicable Law to Contractual Obligation“, O. J. C., 1980, стр. 282.

14 A. V. Daisey, J. H. C. Morris, *Conflict of Laws*, Oxford, 2000, стр. 1204.

15 Чл. 1 ст. 2 до 4.

16 Чл. 20 и чл. 21.

17 Чл. 2.

Сходно одредбама Римске конвенције уговорни статут се односио на низ питања, као што су моменат закључења уговора, правне ваљаности или ваљаности појединих одредаба уговора, као и на питања тумачења уговора, испуњења уговорних обавеза, последица делимичног или потпуног неиспуњења уговорних обавеза, различитих начина престанка уговорних обавеза, ништавости уговора.¹⁸ Према праву меродавном за уговорне односе, односно према уговорном статуту, има се оцењивати и законска презумпција и терет доказивања у сфери материјалноправних прописа.¹⁹

Конвенцијом је искључена примена установе *renvoi* тј. узвраћања и упућивања на даље право у односу на све случајеве одређивања меродавног права.²⁰ У погледу примене конвенције у државама са нејединственим правним поретком предвиђено је да се свако правно подручје има посматрати као држава у процесу одређивања меродавног права.²¹

1. Одлучујуће чињенице за одређивање меродавног права према Римској конвенцији јесу, пре свега, аутономија воље као најсврхисходнији колизиони инструмент за уговорне обавезе и карактеристична уговорна престација, која представља темељ колизионих решења модерних европских правних система. Странке могу изабрати меродавно право за своје уговорне обавезе на изричит начин или тако што ће избор меродавног права произилазити из уговорних одредаба и околности случаја,²² односно на прећутан начин. При томе би требало узети у обзир чињеницу да је уговорена надлежност суда или арбитраже одређене државе, примену правних израза одређеног права и сл.

Материјална ваљаност споразума о избору права подлеже меродавном изабраном праву.²³ За питања уговорне способности, конвенцијом је у погледу уговорана између особа које се налазе у истој држави а физичко лице је било способно по праву те државе, предвиђено да се исто не може позвати на своју неспособност по праву друге државе,²⁴ сем ако је друга уговорна страна знала у тренутку закључења уговора за њену неспособност или је била намерна.

Између изабраног права и уговора не мора постојати *конексивитет*, а допуштено је и тзв. *цепање уговора* тако да странке могу под-

18 Чл. 8 ст. 1, чл. 10 Конвенције.

19 Чл. 14 ст. 1.

20 Чл. 15.

21 Чл. 19 ст. 1.

22 Чл. 3 ст. 1.

23 Чл. 8 ст. 1.

24 Чл. 11.

вргнути уговор у целини меродавном праву или само један његов део.²⁵ Као меродавно, странке могу изабрати само право одређене државе, с тим што је предвиђена и могућност накнадног избора меродавног права и то било као измена већ извршеног избора меродавног права, било као први избор права.²⁶ При томе, свака измена меродавног права мора бити у складу са одредбом члана 11а, тако да не могу бити на штету права трећих лица. Од примене правила изабраног права може се одступити ако би таква промена била очигледно у супротности са јавним поретком државе форума.²⁷ Конвенцијом је омеђено поље примене меродавног права у односу на *принудне прописе*. Наиме, страначки избор страног права не утиче на примену права државе форума који се уговором не могу искључити тј. принудних прописа.²⁸ На одредбу да дејство могу производити и принудни прописи оне државе са којом чињенично стање има најближу везу Велика Британија, Ирска, Луксембург и Немачка су ставиле резерву. Конвенцијска решења не ограничавају само примену правила *lex fori* која принудно уређују чињенично стање, без обзира на право меродавно за уговор.²⁹ Следеће ограничење се односило на заштиту потрошача и послопримца, у погледу чињенице да се избором права ове уговорне стране не могу лишити заштите коју дају принудни прописи државе редовног боравишта потрошача и државе чије право је супсидијарно меродавно у односу на послопримца.³⁰ На крају указујемо на конвенцијско ограничење у погледу принудних правила *legis situs* када се ради о облику уговора поводом непокретности.³¹

2. Иако је аутономија воље целисходан инструмент за избор меродавног права странке ретко одређују меродавно право за међусобне уговорне обавезе. У том случају конвенцијом је било предвиђено да се има применити право државе са којом је уговор у најближој вези.³² За уговоре код којих је изражена карактеристична престација меродавно право гравитира држави у којој се она остварује. Конвенција повезује карактеристичну престацију са оним правним поретком с којим у релевантно време тј. у време закључења уговора уговорна страна остварује територијалну везу.³³ Када се ради о непосредној престацији конвенција упућује на редовно боравиште носиоца, а ако је реч о трговачком друшт-

25 Чл. 3 ст. 1.

26 Чл. 3 ст. 2.

27 Чл. 15.

28 Чл. 3 ст. 3.

29 Чл. 7 ст. 1 и ст. 2.

30 Чл. 5 ст. 2 и чл. 6 ст. 1.

31 Чл. 9 ст. 6.

32 Чл. 4 ст. 1.

33 Чл. 4 ст. 2.

ву или удружењу на место главне управе, док се код пословне делатности упућује на главно пословно место. Одступање од примене права носиоца карактеристичне престације било је предвиђено у случају када се карактеристична престација не може утврдити и ако из свих околности произилази да уговор има ближу везу са неком другом државом. Од карактеристичне престације, као одлучујуће чињенице за одређивање меродавног права, одступиће се увек када се утврди да постоји ближа веза са правом неке друге државе; уколико је предмет уговора стварно право на непокретности или право коришћења непокретности, а странке нису изабрале меродавно право примењује се *lex rei sitae* као право у најближој вези.³⁴ За уговор о превозу робе важи претпоставка да остварује најближу везу са државом у којој превозник има главно пословно седиште у време закључења уговора, ако се у њој налази место укрцаја, искрцаја или главно пословно место пошиљаоца с тим што је ова презумпција оборива.³⁵ Супсидијарна конвенцијска колизиона решења у односу на потрошачке уговоре односе се на меродавност права редовног боравишта потрошача, а за уговоре о раду права државе у којој се обавља рад – *lex loci laboris*. Кад послодавац не обавља редовно рад у једној држави или обавља рад на отвореном мору меродавно је право државе пословног места у коме је послопримац запошљен.³⁶

3. Престанак уговорних обавеза подлеже, према конвенцији, уговорном статуту.³⁷ Меродавно право за уступање потраживања обухвата оцену права за обавезе цедента и цесионара тј. уступиоца и примаоца и дејства уступања према дужнику. За прве је меродавно право које је по конвенцији меродавно за њихов уговор, док је за дејства уступања према дужнику предвиђена примена права меродавног за уступљено потраживање.³⁸ Према праву меродавном за уступљено потраживање има се ценити преносивост потраживања, постојање и садржина потраживања, однос између примаоца и дужника, ослобађајуће дејство дужникове чинидбе, што указује на тенденцију заштите дужника.

За законску суброгацију, односно овлашћење треће особе да захтева намирење као нови поверилац од дужника, меродавно је право којим се уређују обавезе плаћања треће особе према старом повериоцу.³⁹ Садржај потраживања код уступања, као и код суброгације, и питања застарелости регулишу се по праву које је меродавно за само потраживање.⁴⁰

34 Чл. 4 ст. 3.

35 Чл. 4 ст. 4.

36 Чл. 5 ст. 3 и чл. 6 ст. 2.

37 Чл. 10 ст. 1 д).

38 Чл. 12 ст. 1 и ст. 2.

39 Чл. 13 ст. 1 и ст. 2; J. Kropholler, *Internationales Privatrecht*, Tübingen, 2001, стр. 469.

40 M. Duitoit, *Commentaire de la loi du 1987, 2001*, стр. 469.

Уговорном статуту подлеже и пребијање и то само ако су потраживања подвргнута истом меродавном праву, док се у супротном конвенцијска правила не би могла применити, односно примењивала би се национална унутрашња међународна приватна права држава чланица.

Ипак, комбинација секторног приступа и колизионоправних решења убрзо се показала као лоша, тако да се у први план истиче да је колизионо правни приступ за поједине секторе уговорног права неадекватан. Наиме, Одбор за економска и социјална питања је на тему „потрошач на тржишту осигурања“ изнео критику да је створено незамисливо клупко упуства и норматива о степеновању.⁴¹ То исто важи и за Римску конвенцију којом се колизионоправно решење зауставило на пола пута.⁴²

II Меродавно право за уговоре према европским колизионим правилима након Уговора из Амстердама

Проблематика одређивања уговорног статута уз деликтни статут⁴³ слони за нејинтересантније у доктринарним расправама. У процесу уједначавања националних правила, односно комунитаризације европског међународног приватног права Комисија Европске заједнице дала је приоритет управо уједначавању правила о праву меродавном за уговорне и вануговорне обавезе. У ту сврху Комисија је оформила групу стручњака која је припремила Нацрт конвенције о меродавном праву за уговорне и вануговорне обавезе. Доношењем Римске конвенције о меродавном праву за уговорне обавезе земље чланице су јасно изразиле разлику у ставовима поводом колизионе регулативе вануговорних обавеза.

Након Уговора из Амстердама реформа европских колизионих правила донела је знатне промене на подручју одређивања меродавног права за уговоре. Наиме, Уредба Рим II о праву меродавном за уговорне обавезе, које је заменила Римску конвенцију о меродавном праву за уговорне обавезе, по први пут је увела посебна правила о одређивању ме-

41 С 95/79 sub. 2.3.1.2.3. и извештај одбора за право и унутрашње тржиште Европског парламента о приближавању приватног и трговачког права земаља чланица од 16.11.2001 (А5-0384/2001 коначно) који се односи на саопштење комисије о Европском уговорном праву од 11.7.2001. (КОМ 2001 398 коначно) и уговоре о осигурању (9/14) о томе, да међународно приватно право више не представља примерен инструмент за унутрашње тржиште, које је већ у таквој мери интегрисано.

42 О. Lando, *Правила европској уговорној њрава*, у радном документу Генералне дирекције за науку Европског парламента „истраживање правила приватног права у ЕУ у погледу дискриминације и стварања Европског грађанског законика“.

43 Р. Kahn, О. Freund, *Delictual Liability and the Conflict of Laws*, Collected Courses of the Hague Academy of International law, 1968, II, стр. 37.

родавног права за поједине уговоре. До уласка Србије у Европску унију на одређивање меродавног права за уговоре примењиваће се одредбе Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља који је, истина, сада у процесу измене.⁴⁴ Уредбе ЕУ се непосредно примењују у државама чланицама од дана њиховог ступања на снагу и не уносе се у унутрашње право.

Уредба бр. 593/2008 Савета и Европског парламента о праву меродавном за уговорне обавезе темељни је извор колизионих правила за све уговорне обавезе у ЕУ. Уредба је ступила на снагу 17. децембра 2009. године и њоме су по први пут строго постављена правила за одређивање меродавног права за поједине уговоре.⁴⁵ Она је заменила Римску конвенцију која је представљала међународни уговор а не правни акт Европске заједнице. Уредбом Рим I се прописује да је примарно меродавно за уговорне односе оно право које су странке изабрале (чл. 3(1) Уредбе). Тиме се најважнија улога даје чврсто утемељеном начелу страначке аутономије у међународном приватном праву уговорних обавеза.⁴⁶ Члан 3 Уредбе Рим I који одређује питање слободе избора меродавног права не разликује се значајно у садржају у поређењу са чланом 3 Римске конвенције који је уређивао исто питање.⁴⁷ Према општеприхваћеном тумачењу странке могу изабрати било које право па чак и ако оно нема никакве везе са уговором.⁴⁸ Једино што је важно јесте да изабрано право мора бити „право у техничком смислу а не општа начела или било који сет необавезујућих правила“. Странке могу одредити да ће за различите делове уговора меродавна бити различита права а могу одредити меродавно право чак и након што је главни уговор закључен, ако тај избор не утиче на права трећих.⁴⁹

Избор меродавног права може бити изричит и прећутан. Сходно Уредби избор мора бити изричит или „недвосмислено произилазити из уговорних одредаба или из околности случаја“ („*clearly demonstrated by the terms of the contract or the circumstances of the case*“). Та формулација се само незнатно разликује у односу на ону из Римске конвенције којом је

44 Службени лист СФРЈ, бр. 43/82 и 72/82.

45 OJ L 177, 4.7.2008, р. 6–16.

46 Преамбула Уредбе (тач. 11) „Слобода странака да изаберу меродавно право треба да буде једно од темељних начела састава колизионих правила за уговорне обавезе.“

47 P. Lagarde, A. Tenenbaum, *De la convention de Rome au règlement Rome I, Revue critique de droit international privé*, 2008, стр. 735; H. Heiss, *Party Autonomy, Rome I Regulation, the Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, München, 2009, стр. 1–17.

48 Такво схватање аутономије странака везује се за пресуду у случају *Vita Food Products inc. v. Unus Shipping Co Ltd.*

49 Члан 3 ст. 1 и чл. 3 ст. 2 Уредбе Рим I.

било одређено да избор мора бити изричит или мора „довољно сигурно излазити из уговорних одредаба или из околности случаја“ („*demonstrated with reasonable certainty by the terms of the contract or the circumstances of the case*“). Формулација којом се уређује прећутни избор меродавног права промењена је због неуједначености праксе према Римској конвенцији. У тумачењу ове одредбе у односу на остале судове држава ЕУ приметна је знатна флексибилност немачких и британских судова.⁵⁰ Формулација да договор странака о надлежном суду може бити само један од фактора који указују на прећутан избор меродавног права даје неке одреднице о прећутном избору права, али не даје недвосмислена упутства како одредити да постоји прећутан избор.

У случају непостојања изричитог или прећутног избора меродавног права суд ће одредити меродавно право на темељу члана 4 Уредбе. Одредба овог члана разликује се од онога што је било прописано Римском конвенцијом, највише по томе што за одређене врсте уговора поставља посебна, строга правила. На темељу члана 4 Уредбе Рим I суд ће одређивати меродавно право на следећи начин:

1. За поједине врсте уговора меродавно право унапред је одређено строгим правилима(ст. 1); стога ће суд прво одредити о којем се уговору ради те уколико за тај уговор постоји посебно правило, применом тог правила одредити меродавно право.

Посебна правила постоје и за уговор о купопродаји као и за уговор о дистрибуцији:

- a) за уговор о купопродаји робе меродавно је право државе редовног боравишта продавца;

...

- b) за уговор о дистрибуцији меродавно је право државе редовног боравишта дистрибутера.

2. За остале уговоре упућује се на право карактеристичне чинидбе (ст. 2).
3. Када је очигледно да је уговор уже повезан са неком другом државом а не оном одређеном према ст. 1 и 2 примениће се право те државе (чл. 3).

Када се меродавно право не може утврдити применом става 1 и 2 меродавно ће бити право државе која је у најужој вези са уговором (ст. 4).⁵¹

50 Green Paper of 14 January 2003 on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization, COM (2002) 654 final.

51 Ротар Д. Зграбљић, „Право мјеродавно за уговоре о дистрибуцији“, *Право у јосјо-дарсјиву*, бр. 3/2010, стр. 782.

Строга правила за неке уговоре почивају на начелу карактеристичне престације (уговор о купопродаји) или пак на начелу најуже везе, док за трећу групу правила (уговор о франшизингу и уговор о дистрибуцији) није потпуно јасно зашто се европски законодавац одлучио баш за такво решење.

1. Посебна правила Уредбе Рим I за уговор о дистрибуцији

За разлику од Римске конвенције Уредба Рим I предвиђа посебно правило о одређивању меродавног права за уговоре о дистрибуцији. До усвајања Уредбе Рим I национални судови нису имали строго одређено колизионо правило, већ је било нужно утврђивати која од две уговорне стране врши карактеристичну чинидбу тј. са којом је државом уговор у најужој вези. Насупрот томе, примењујући Уредбу Рим I судови морају да категоризују уговор, па тек након тога исти подвргнути одређеном строго постављеном колизионом правилу, без улажења у питање која уговорана страна врши карактеристичну престацију.

Пракса европских националних судова говори да судови различитих земаља различито посматрају карактеристичну чинидбу. Тако, француски, енглески и италијански судови „центар гравитације“ виде у престацији произвођача везујући дистрибуцију примарно за пренос робе.⁵² С друге стране, немачки, холандски, аустријски и шпански судови су као меродавно одређивали право дистрибутера изјашњавајући се у прилог томе да пренос робе није суштина дистрибуције. Судови су неретко истраживали који елементи уговора су најважнији за странке, за економску сврху тог уговора, динамику извршења уговора.⁵³ Треба истаћи да су судови полазили од традиционалног схватања карактеристичне чинидбе, према којем је карактеристична чинидба на страни оне уговорне странке која врши неновачану престацију. Ово, имајући у виду да сваки уговор о дистрибуцији обавезно прати уговор о купопродаји у којем дистрибутер плаћа робу произвођачу, те да је тежиште односа између дистрибутера и произвођача на произвођачу. Европски законо-

52 M. Ancel, „The Rome I Regulation and the Distribution Contracts“, *Yearbook of Private International law*, бр. 10/2008, стр. 225.

53 Примера ради у предмету *Print Concept*, где је енглески суд требао да одреди меродавно право за уговор о дистрибуцији, *Lord Justice Tuckey* закључио је да су заступници обеју страна врло упорно настојали да докажу да је управо њихова странка имала многобројне додатне обавезе, изван оних које су директно уговорне, а све у циљу да увере суд да је тежиште уговора на њиховој страни те би меродавно право требало бити управо њихово право. Италијански *Corte di cassazione* у предмету *Otto Kogler* сматрао је да се карактеристична чинидба треба одређивати обзиром на све околности случаја, те посебно не треба улазити у одређивање врсте уговора о којем се ради.

давац је Уредбом јасно прописао да је тежиште уговора о дистрибуцији на страни дистрибутера, што је у складу са праксом судова који су и пре усвајања Уредбе тежиште стављали на обавези дистрибутера. С друге стране уговор о дистрибуцији је најчешће у најближој вези са државом дистрибутера у свим својим елементима те је мања вероватноћа да дође до активирања клаузуле одступања и до примене другог меродавног права, што ће заједно довести до уједначеног одређивања меродавног права за уговоре на подручју Европске уније.

Примедбе које би се могле ставити у односу на решења Уредбе на пољу права уговора о дистрибуцији јесу пре свега непостојање јасне дефиниције уговора који би се могао сматрати уговором о дистрибуцији. Приликом категоризације уговора судови не могу да се позивају на национално право, а опет нити један други извор европског права нема јасну и недвосмислену дефиницију. Уредба Рим I утврђује само да се ради о уговорима о пружању услуга, али таква квалификација је без јасних смерница о садржају уговора.

Осим тога, уз уговор о дистрибуцији се уобичајено закључују додатни уговори о купопродаји робе између дистрибутера и произвођача. Власништво над робом која се дистрибуира преноси се посебним купопродајним уговором. Опште колизионо правило Уредбе Рим I за такве уговоре увек је право продавца као носиоца карактеристичне престације (чл. 4(1)б). Оваква ситуација у пракси реално би довела до тога да у истом спору постоје два различита меродавна права – за садржину уговора о дистрибуцији право државе седишта дистрибутера, а за права и обавезе из уговора о купопродаји право државе седишта произвођача (као продавца у купопродајном уговору). Суд има могућност да у таквом случају примени клаузулу одступања из члана 4(3) Уредбе Рим I, на основу које се од строгих колизионих правила може одступити „ако из околности случаја произлази да уговор има очигледно ужу везу са неком другом државом“. Суд ЕУ је у спору *Intercontainer Interfrigo v Balkenende and MIC*⁵⁴ закључио да суд може применити клаузулу одступања када из околности произлази да је уговор уже повезан с правом друге државе, чиме је остављен дискрециони простор судовима да одлучује које је право уже повезано са уговором, без обзира на уношење синтагме „очигледно ужа веза“. Имајући у виду да је сваки уговор о купопродаји између дистрибутера и произвођача уско повезан с уговором о дистрибуцији постоји добра основа да суд одлучи да је за та два уговора меродавно једно исто право.

54 C-133/08 *Intercontainer Interfrigo SC(ICF)v Balkenende Oosthuizen BV and MIC Operations BV*(2009).

III Меродавно право за уговоре према колизионим правилима у српском праву

Значај решавања сукоба закона код уговора произилази из различитости материјалноправних норми националних права. И поред евидентних напора усмерених на то да овај институт учини што поузданијим разлике нису отклоњене делимичном унификацијом. С друге стране, решавање сукоба закона код уговорних односа има заједничке карактеристике на општем нивоу.

Општи принципи и норме којима је уређено питање сукоба закона код уговорних односа садржани су у кодификацији међународног приватног права, односно у Закону о решавању сукоба закона са прописима других земаља РС, познатијем као Закон о међународном приватном праву (ЗМПП), док су посебне норме део Закона о поморској и унутрашњој пловидби (ЗПУП)⁵⁵ и Закона о облигационим и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају (ЗООСВС).⁵⁶ ЗМПП предвиђа да је за уговор меродавно право које су странке изабрале ако тим законом или међународним уговором није другачије одређено. Према Закону о поморској и унутрашњој пловидби, уговор о пловидбеним односима подлеже праву које су странке изабрале.⁵⁷ Закон о облигационим односима и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају налаже да се одредбе тог закона о уговорима о превозу путника и ствари не примењују на односе који настају у међународном ваздушном саобраћају, ако су странке уговориле примену неког другог права.⁵⁸ Најзад, када је реч о имовинским односима брачних другова, уколико колизионе норме меродавног права предвиђају да брачни другови могу изабрати меродавно право за брачно-имовински уговор, то право ће бити меродавно.⁵⁹ За разлику од неких упоредних права, наш ЗМПП није регулисао питање тренутка до кога се уговорне странке могу споразумети о избору меродавног права и да ли је могућа измена једном учињеног избора.⁶⁰ Судска и арбитражна пракса иду у прилог томе да је за све учеснике, свакако, најбоље да тај избор учине пре или у току самог закључења уговора, али нема сумње да странке могу изабрати меродавно право и накнадно, те да могу уговорити измену већ споразумно изабраног меродавног права новим споразумом. Осим тога,

55 Службени листи СРЈ, бр. 12/98, 44/99, 73/00; Службени гласник РС, бр. 85/05, 101/05.

56 Службени листи СРЈ, бр. 12/98, исправке 15/98.

57 Чл. 19 ЗМПП; чл. 1038 ЗПУП.

58 Чл. 185 ст. 1 ЗООСВС.

59 На основу чл. 37 ст. 1 ЗМПП; чл. 37 ст. 2 ЗМПП.

60 Нпр. швајцарски ЗМПП у чл. 116/3.

наш законодавац није изричито предвидео да избор меродавног права може бити изричит и прећутан, што не представља предмет расправе али је неопходно да се предстојећом изменом српског колизионог законодавства судовима пружи више јасних смерница у погледу прећутне аутономије воље.

Извори колизионих норми у нашем праву не постављају правило којим се ограничава могућност избора примене различитих меродавних права на разне делове уговора. Сходно ЗПУП и ЗООСВС, примениће се принцип најближе везе и друге одлучујуће чињенице на уговор ако избор меродавног права није правно ваљан „на цео уговор или неки од односа који проистичу из уговора“. Доктрина је сагласна у томе да посебно колизионоправно упућивање треба да се односи на целине уговора које су самосталне, које могу да се одвоје од осталих целина и којима су уређена посебна питања из уговорног односа.

За уговоре код којих странке нису извршиле избор меродавног права избор врши законодавац или суд, конкретно за сваки појединачни случај. Постављајући колизиона решења у одсуству аутономије воље законодавац се руководио општим начелом међународног приватног права принципом најтешње повезаности правног односа и потенцијално меродавног права, тако да упућује на примену оног права са којим је уговор у најближој вези,⁶¹ при чему принцип најближе везе не поставља као правну синтагму. ЗМПП принцип најближе везе одређује као специјалну клаузулу одступања у случају када одлучујуће чињенице колизионих норми за одређивање меродавног права за садржину уговора не одражавају стварну повезаност конкретног уговора са територијом неке државе.⁶²

У одсуству колизионоправне аутономије воље странака и ако посебне околности случаја не упућују на неко друго право ЗМПП предвођа посебна колизиона решења за деветнаест уговора, базирајући тачку везивања на носиоцу карактеристичне престације, као што је то место пребивалишта тј. седишта продавца из уговора о купопродаји, посредника из уговора о посредовању итд.⁶³ Српски законодавац је посебно издвојио и уговоре који се односе на непокретности, везујући их колизионо за њихово место налажења.⁶⁴ Дејства уступања потраживања или

61 О томе уопште: P. Lagarde, *Le proximaté dans le droit international privé contemporain, recueil des cours*, 1986, стр. 9.

62 М. Станивуковић, М. Живковић, *Међународно приватно право (ојшћи гео)*, Београд, 2004, стр. 152.

63 Чл. 20 ЗМПП. Из арбитражне и судске праксе: Одлука Т-287/90 Спољнотрговинске арбитраже ПКЈ од 18. марта 1992. г.; Пресуда Вишег привредног суда Пж. 44/2001 од 31. јануара 2001. г. и др.

64 Чл. 21 ЗМПП.

преузимања дуга према дужнику, односно повериоцу који нису учествовали у уступању, подлежу праву меродавном за потраживање односно дуг, док се на акцесорни правни посао има применити право меродавно за главни посао уколико није друкчије одређено.⁶⁵ Право предвиђено чланом 20 ЗМПП, у одсуству аутономије воље, меродавно је у односима уговорних странака за одређивање часа од ког стицалац или преузималац покретности има право на производе и плодове ствари, као и за одређивање часа од ког они сnose ризик у вези са стварима.⁶⁶

Српско колизионо законодавство у области уговорног права по својим решењима улази у ред модерних правних система. Ипак, било би целисходно да закон предвиђа критеријум за одређивање меродавног права начелно за све уговоре у одсуству аутономије воље. Поред тога законодавац би требао да редефинише принцип аутономије воље и то посебно прећутне аутономије воље. Када је реч о корективној функцији принципа најближе везе наш ЗМПП би могао бити допуњен решењем које би представљало комбинацију решења швајцарске и аустријске кодификације међународног приватног права у погледу клаузуле одступања од примене редовно меродавног права.

Marija KRVAVAC, PhD

**Professor at the Faculty of Law University of Priština situated in
Kosovska Mitrovica**

ROME I REGULATION – UNIFORM RULES OF EUROPEAN COLLISION CONTRACT LAW

Summary

From the creation of the European Union the contracting states have regulated international procedural law and conflict of laws by international contracts. According to contracts on European Union in the version of Amsterdam from 1997 it was determined that this subject is regulated by the panel. In fact, it is regulated by European secondary law. The European Commission has jurisdiction in a domain of civil cases that are connected to the member states.

65 Чл. 24 и чл. 25 ЗМПП. Из домаће судске праксе: Одговор утврђен на седници Одељења за привредне спорове Вишег привредног суда у Београду од 11. јула 2000. г. и др.

66 Чл. 22, у вези са тим и чл. 23 ЗМПП.

Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of June 17, 2008 on the Law Applicable to Contractual Obligations (Rome I), which entered into force on December 17, 2009. for the first time introduces a strict rule on determining law that governs contracts, in the case of absence of a choice of law. This provision will most definitely unify the decisions of the national courts on the law governing contracts within the European Union.

Key words: *Regulation Rome I, contract, applicable law, member state, communitarisation.*